

Alfredo De Gregorio (links) met Johan Sanctorum: 'De ambtenarij wil al een beeld zien voor je de situatie geanalyseerd hebt. Maar je moet voor het proces gaan en niet voor het klaarkomen.'

(Foto: Jean-Pierre Stoop)

Tegen de beeldobsessie

(tijd) - De Hasseltse architect Alfredo De Gregorio had het idee opgevat een boek te maken over de beroemde Italiaanse architect Aldo Rossi en de projecten die ze samen hadden verwezenlijkt. Uiteindelijk is 'Passione Urbana' de neerslag geworden van de gedachteswisseling tussen De Gregorio en zijn medewerker Johan Sanctorum over Rossi, architectuur en stedenbouw. Het resultaat is een oogstrelend boek met scherpe kantjes. Zo vindt De Gregorio dat de Vlaamse Bouwmeester slecht bezig is.

Alfredo de Gregorio (1953), telg van een kroostrijk mijnwerkersgezin, studeerde in 1976 af als burgerlijk ingenieur-architect. Dertig jaar later viert zijn architectenbureau zijn vijftienvestigste verjaardag. Tijdens het interview in de vroegere gelatinefabriek in Hasselt, waar het bureau onderdak heeft gevonden, weerklingelt op de achtergrond de voorbereiding van het feest.

Vijftiengint mensen stelt Alfredo Gregorio & Partners thans tewerk. Een van zijn medewerkers, filosoof Johan Sanctorum, zit mee aan tafel als de auteur van 'Passione Urbana'. Zelf omschrijven ze het boek als een kroniek van de voorbereiding van het Rossi-boek, waarbij visies op stedenbouw, architectuurwedstrijden en zelfs ambtenaren en politici de revue passerden.

'Het is zijn schuld dat het zo is gelopen,' zegt De Gregorio lachend. 'Johan is hier begin 2003 komen werken. In functie van het boek is hij zich beginnen verdiepen in de publicaties van Aldo Rossi. Plots kwam een wonderlijke wereld naar boven. Ik kende Aldo als vriend, maar nu leerde ik een heel andere Aldo kennen. Toen zijn we begonnen filosoferen over Rossi's theorie over de stad.'

Johan Sanctorum was docent filosofie en medewerker van het marketingbureau van Noël Slangen toen De Gregorio hem leerde kennen. 'Ik was toen in Tongeren bezig met een onderzoek naar stedelijke identiteit', licht De Gregorio toe. 'Een van mijn stokpaardjes is namelijk de leefbaarheid van de stad en de veel te specialistische, afstandelijke wijze waarop stedenbouwkundigen daarmee omgaan.'

Johan Sanctorum: 'Op dat moment was ik wat uitgekeken op het theoretisch-academische kader en ik wilde aan den lijve ondervinden wat architectuur was. Daarom was het een uitdaging bij Alfredo te komen snuffelen aan architectuur en stedenbouw. Ook bij Noël Slangen werd over stedelijkheid gedacht maar dan in een commerciële, marketing context. Dat bleef me te veel aan de oppervlakte. City marketing gaat over het beeld van de stad en niet over de werkelijkheid.'

De Gregorio: 'De wereld van Noël Slangen is zowat de omgekeerde van de onze. Het laatste wat ik zal doen, is architectuur

en steden vermarkten. Architectuur en de stad zijn de context waarin we leven, kinderen krijgen en doodgaan. Dat is iets heel anders dan een product op de markt positioneren. Architecten die zichzelf vermarkten, zijn egotrippers.'

Decor

De Gregorio: 'Hoe ouder ik word, hoe categorischer ik me afzet tegen de beeldobsessie. In de architectuur heeft het beeld voorrang gekregen op de inhoud. Ook de ambtenarij heeft zich bekeerd tot het modernisme, de stijl bij uitstek met een beeldobsessie. Gebouwen moeten bij een stad horen en niet bij een stijl. Architecten die in stijlen denken, zijn bezig met hun marketing. Dan krijg je toestanden zoals met Frank Gehry, die overal ter wereld dezelfde dingen maakt. Wat hij doet, is zijn product in de markt plaatsen tegen astronomische bedragen. Het boek is ook ontstaan vanuit frustratie daarover.'

Sanctorum: 'Wij weigeren van sjablonen te vertrekken. Stedelijke architectuur werkt alleen als ze gefundeerd is op de verhalen van de stad. Alles waar een stad mee bezig is en wat ze aan sfeer uitstraalt, wat deels ook met haar verleden heeft te maken, moet in aanmerking worden genomen. Pas als we dat allemaal binnen een gestructureerde context te pakken krijgen, kunnen we aan kwalitatieve architectuur doen.'

De Gregorio: 'Het bepalen van het identiteitskader van een stad is geen specialistenwerk. Integendeel, iedereen moet er bij betrokken worden. Wel heb je een methodiek nodig om alle gegevens te verwerken. Zodra het onderzoek naar het identiteitskader is uitgevoerd, is het aan de verkozen politici te bepalen welke weg ze op willen. Daar willen wij ons niet mee bemoeien, we zeggen alleen dat de stad op zijn minst moeite moet doen om te onderzoeken van waar ze komt en waar ze naar toe gaat.'

'De clou van ons boek is - en op dat punt wijken we af van van Aldo Rossi - dat we de stad als een persoon zien. Dus niet als een decor, zoals veel architecten. Een stad is er om in te leven en zodra je haar als een persoon bekiijkt, kan je niet veel verkeerd doen. Dan ga je er voorzichtig en

respectvol mee om. Anekdotisch gezegd: het draait allemaal om liefde en passie. In het boek is het misschien wat moeilijker verwoord, maar mensen voelen intuïtief dat het daar over gaat.'

'Sommige ontwerpers weigeren zo naar de stad te kijken. Ze maken een plein waar niemand kan gaan zitten omdat hun blitse design niet mag worden verstoord. Ze kijken van bovenuit naar de stad, maar je moet van onderuit vertrekken, waar het leven zich afspeelt.'

Sanctorum: 'Dat is geen pleidooi voor de gezelligheid van kneuterige pleintjes, wel voor openbare plaatsen die de mensen zich kunnen toe-eigenen. Er is in de stad voortdurend een latente spanning tussen het particuliere, de mensen en aan de andere kant het formele, institutionele kader. Zich de stad toe-eigenen kan bijvoorbeeld betekenen dat mensen met een zak frieten op de trappen van het gerechts-hof gaan zitten. Er moet een contrast zijn tussen het romantische of het vrouwelijke van de stad, dat van onderuit komt, en het mannelijke, rationale dat van bovenaf wordt opgelegd.'

Design doodt

De Gregorio: 'Doorgedreven design houdt daar geen rekening mee en doodt het leven. Zoals er in een huis dat door een topdesigner is ingericht, niets mag blijven rondslingeren. Als een ontwerp alleen tot zijn recht komt als er niet geleefd wordt, is het verkeerd. Het denken over de stad moet vrouwelijker worden. Het vergt empathie en inlevingsvermogen om te zoeken naar samenhang. De Italiaanse architect Renzo Piano zegt dat design het slechtste uitgangspunt is voor architectuur, ik ben dus in goed gezelschap. En Aldo Rossi vond dat je goede architectuur in een stedelijk weefsel moet kun-

nen vergeten. Het moet onopvallend worden, zoals de kathedralen die, ondanks hun gigantische omvang, helemaal geïntegreerd zijn in het weefsel eromheen. Veel moderne architectuur laat dat niet toe en duwt alles autoritair van zich weg.'

Sanctorum: 'Aldo Rossi was ook geen modernist in de eigenlijke zin van het woord. Hij was tegen het tabula rasa-principe dat aan het modernisme kleefte. Voor Rossi zijn steden organische constructies die groeien. Je kan wel een stuk wegnemen en vervangen maar je mag de boel niet platgooien omdat je de stad niet vanuit het niets kan opbouwen. Een tweede punt dat voor Rossi belangrijk was, is dat hij durfde te dromen. Hij heeft een groot oeuvre van aquarellen en tekeningen van gedroomde steden achtergelaten. Bij Rossi, en dat vind ik ook terug bij Alfredo, is het fantaseren even belangrijk als het creëren. Zonder fantasie en dromen, bestaat de creatie niet.'

De Gregorio: 'Iedere gemeente wil zich tegenwoordig positioneren. Via de architectuur willen ze zich op de kaart zetten. De uitdrukking alleen al. Daarvoor organiseren overheden dan wedstrijden die miljoenen investeringen vragen alleen maar om de architect te selecteren. Dat is toch ziekelijk!'

'Het is alsof je aan tien aannemers zou vragen een open ruwbouw te zetten en dan diegene die het er het best van af heeft gebracht de opdracht geeft verder te bouwen. Dat vindt iedereen absurd. Maar de open ruwbouw maakt 30 à 35 procent van de bouwkosten uit, en dezelfde verhouding bestaat ook tussen het schets- of voorontwerp dat architecten voor een wedstrijd moeten insturen en het hele project. Architecten liggen wakker van de vraag hoeveel keer hun bedrijf het zich kan permitteren een wedstrijd te verliezen.'

'Wij doen niet meer mee. En ik pleit ervoor te stoppen met het huidige systeem. Niet alleen omdat het zo geldverslindend is, maar ook omdat de beeldobsessie bij wedstrijden gigantisch is. De ambtenarij wil al een beeld zien voor je de situatie geanalyseerd hebt. Maar je moet voor het proces gaan en niet voor het klaarkomen.'

'Voor de uitbreiding van het Gallo-Romeins Museum, dat door ons is gebouwd na een

wedstrijd, was er opnieuw een competitie, terwijl het toch normaal zou zijn om door te gaan met de oorspronkelijke architect. Ik heb gezegd dat ze de eerste negen maanden geen prentjes zouden zien. Want het beeld zit altijd in de weg. In die periode hebben we uitgebreid met alle betrokkenen gepraat over aspecten als het programma en de circulatie, de samenhang, de relatie met de stad en met de basiliek en de mogelijkheid om er een stedelijk project van te maken. Pas na negen maanden waren we klaar voor de bevaling. Toen we uiteindelijk beelden lieten zien, was de algemene reactie: 'Ah, ja, natuurlijk.' Het ontwerp voor de uitbreiding heeft dus duidelijk een sociaal draagvlak en daarom ben ik het ook erg genegen.'

'Een ander probleem is dat politici het vergunningsbeleid delegeren aan de ambtenarij in plaats van zelf knopen door te hakken. De politiek verantwoordelijken moeten het kader vastleggen en de ambtenaar moet kijken of de aanvraag daarbinnen valt. Maar steeds meer mensen ambtenaren dat ze goed werk leveren naarmate ze meer inhoud leveren. Gelukkig zijn er nog steden, zoals onder andere Leuven, waar het anders is.'

Sanctorum: 'Zwakke politici kunnen met onze visie op architectuur en stedenbouw niets aanvangen. Ze laten het liever over aan de ambtenarij waardoor het proces verwaterd. Zwakke politici zullen veeleer hun heil zoeken in city marketing.'

Literair proces

Sanctorum: 'Voor ons is ontwerpen ook een literair proces, tekstvorming is belangrijk. We verwoorden hoe een stad eruit zou kunnen zien en wat daarvoor moet gebeuren. Zoals Rossi droomde over de stad, laten wij architecten in teksten nadenken. Plannen die in de lade blijven liggen zijn niet verloren, het zijn de dromen van de stad die misschien ooit weer boven komen. Het maakt deel uit van het onderbewuste van de stad.'

De Gregorio: 'Tekstvorming is ook bij een concreet project belangrijk. Door te verwoorden neem je de tijd om na te denken over wat je doet. Bovendien bevordert het de communicatie. Tot de aannemer begint te bouwen, gaat architectuur vooral over communicatie tussen de betrokken partijen. De architect moet een samenspraak ontwikkelen met de klant, stedenbouwkundigen, de bevoegde politici, de nutsmaatschappijen en zoveel meer spelers.'

'We hebben een werkmethode die aangenomen waarbij alles op A3-formaat komt. Er wordt geen enkel plan meer gemaakt zonder tekst. Ook van de ingenieurs wil ik bij de tekening of

het schema een tekst. Normaal trekken ingenieurs aan hun geldhendel: schema maken en factureren. Door hen te verplichten het uit te leggen, komen misverstanden boven water en kan de communicatie over wat de klant echt nodig heeft beginnen.'

'De grote klanten vinden onze literaire methode fantastisch. De klant kan ons projectboek bij wijze van spreken 's avonds in bed lezen want hij moet geen zeventieng plannen meer openplooiën. Ook voor ons is het heerlijk dat de informatie in grote projecten gebundeld blijft.'

'De meeste sterarchitecten en beeldfanatici staan huiverig tegenover heldere communicatie omdat het de inbreng van de klant vergemakkelijkt. Maar ik hou van een mooi compromis. Je hoeft niet meteen plat te gaan voor de klant maar je moet ook niet per se willen vasthouden aan wat je voor ogen hebt.'

'Bij overheidsgebouwen moet de architect bovendien zoveel mogelijk proberen te doen met zo weinig mogelijk geld. Daarom sluit het boek af met het manifest 'architectura povera'. Daarin legt Johan beeldend uit dat de architect heel omzichtig moet omspringen met het geld van de belastingbetaler.'

De open oproep van onze Vlaamse bouwmeester Marcel Smets, die alle architecten in Europa de kans biedt zich op de lijst te zetten van de Vlaamse Gemeenschap, bevordert dat zeker niet. Er komen buitenlandse sterarchitecten op af - in andere landen kan het niet - met als gevolg dat de budgetten de pan uit swingen. Het gerechtshof op het Antwerpse Zuid is het kroonjuweel op dat gebied. Maar hetzelfde doet zich bijvoorbeeld voor met de nieuwe designbruggen die plots dubbel of drie keer zoveel blijken te kosten.'

'Het systeem is idioot. Hoe zal de selectie verlopen als er straks 20.000 namen op de lijst staan? En stel dat de functie van bouwmeester binnenkort weer verambtelijkt, wat niet onwaarschijnlijk is. Zal de betrokken ambtenaar dan aan de verleiding kunnen weerstaan om een schortlist te maken met vier idioten en één bevriende architect?'

Eric BRACKE

Johan Sanctorum - *Passione Urbana*, Alfredo De Gregorio's manifest voor een mensenstad - 2006, Roeselare, Roularta Books, 287 blz., 34,9 euro, ISBN 90-5466-861-X